

Васильєв В. А. Алексей Афанасьевич Кокель : 1880–1956. Жизнь и творчество / В. А. Васильев ; [науч. ред. В. И. Ковтун]. – 2-е изд., испр. и доп. – Чебоксары : [Б. и.]. – 2009. – 335 с.

Монографія є результатом і певною мірою підсумком не лише кропіткої, але й піднесеної праці – достатньо сказати, що Володимир Олександрович Васильєв є завідувачем проблемної науково-дослідницької лабораторії О. Кокеля Чуваського державного університету ім. І. Ульянова, координатором міжнародних проектів – Кокелівського пленеру та науково-реставраційних робіт творів художника, а також – одним із авторів і, ймовірно, ініціатором створення телевізійних фільмів про майстра (в тому числі «Повернення. О. А. Кокель»). Але, можливо, головна мета книги – не тільки розповісти про життя й творчість митця, а й передати читачеві частинку того щирого та глибокого захоплення, яке відчуває дослідник до свого героя.

Унікальність долі О. Кокеля полягає ще й у тому, що він належить одразу трьом

народом. Чуваш за національністю та місцем народження, митець навчався в петербурзькій Академії мистецтв, де був учнем таких відомих російських майстрів, як П. Чистяков, І. Рєпін, Д. Кардовський. За допомогою Академії відбулася закордонна подорож художника (1913), яка дала йому можливість познайомитися з класичним і сучасним мистецтвом Німеччини, Франції та Італії. У складі академічних виставок твори О. Кокеля, насамперед його картина «Чайна», експонувалися в Мюнхені (1913) та Венеції (1914). Але від 1916 р. життя митця пов'язане з Україною, насамперед із Харковом. Він викладав у Харківському художньому училищі, а в 1921 р. став одним із засновників Харківського художнього інституту (зараз – Харківська державна академія дизайну і мистецтв), першого вищого художнього навчального закладу України, і його першим ректором (1921–1923). Саме тут художник отримав звання професора (1922), був завідувачем кафедри рисунку (1939), а після її реформування – завідувачем кафедри рисунку та графіки (1940). О. Кокель викладав також в інших місцевих навчальних закладах – першому робітничому технікумі (1917), художній профшколі (1923), Харківському інженерно-будівельному інституті, де мав посаду доцента кафедри образотворчого мистецтва (1936). Майстер проводив також надзвичайно активну громадську діяльність. Він – один із засновників харківського «Союзу мистецтв» (1917–1919). В. Васильєв називає О. Кокеля одним із засновників першої організації АХЧУ, виникнення якої він датує вже 1923 р. (юридично організацію було оформлено пізніше, у 1926 р.); у 1924–1925 рр. художник очолював це об'єднання. Переважна більшість творів художника зберігається в Чуваському державному художньому музеї, але 15 його робіт є власністю Харківського художнього музею, а також – Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури та Харківської державної академії дизайну і мистецтв. О. Кокеля вважають своїм учителем чимало видатних українських художників (у тому числі – М. Дерєгус, С. Бєсєдін).

Стислу характеристику творчості О. Кокеля або його окремих робіт подано в численних загальних працях російських і українських мистецтвознавців (П. Говдя, Л. Попова, В. Целтнер, В. Павлов, В. Афанасьєв, Г. Юхимець та ін.). В. Васильєв із вдячністю згадує їхні імена, іноді полемізує з їхніми оцінками. Але фактично його книга є першою монографією про життя й творчість художника.

Під час роботи над монографією дослідник користувався численними, іноді унікальними матеріалами. Він широко цитує й коментує публікації про О. Кокеля в дореволюційній і радянській пресі, а також архівні документи, і завдяки їм уточнює не лише назви й сюжети деяких картин та імена й по-батькові окремих епізодичних героїв подій, але й, наприклад, дату заснування АХЧУ. Були задіяні також мемуари, усні спогади тих, хто працював поряд із майстром, рукописи з приватних архівів. Особливу увагу приділено текстам, що залишилися після самого митця – його листам, особистим нотаткам (як-от записам під час закордонної подорожі), насамперед «Автобіографії», яка існує в кількох екземплярах машинопису.

Деякі епізоди книги, не пов'язані безпосередньо з життям і творчістю О. Кокеля, але необхідні за логікою викладу, розростаються у своєрідні «вставні новели», що іноді самі викликають значний інтерес. Це стосується насамперед біографії молодшого брата О. Кокеля Григорія (чернече ім'я – Герман). Богослов, історик, етнограф, знавець іноземних мов він перший з-поміж чувашів отримав духовний сан єпископа – першого в новоствореній Чуваській єпархії (1924). Германа Кокеля було репресовано й розстріляно в 1937 р. У 2001 р. Священний Синод Російської Православної Церкви включив ім'я єпископа Германа в Собор новомучеників та сповідників Російських ХХ ст.

Структуру книги В. Васильєва зумовлено логікою її жанру. Після «Історіографії питання» починається переказ біографії художника, в який вплітаються історичні, культурні або соціальні реалії, аналіз творів митця тощо. Цьому присвячені 9 із 12-ти глав монографії: «1880–1899.

Врятований талант», «1899–1903. В. Є. і О. В. Маковські в долі О. Кокеля», «1903–1912. В Академії мистецтв», «1913–1914. Пенсіонерська поїздка країнами Західної Європи», «1914–1915. Москва. Твер», «1916–1920. Фундатор харківської школи академічного рисунку», «1920–1924. Після витоків вищої художньої освіти України», «1924–1941. Один з організаторів Асоціації художників Червоної України та фундаторів станкового живопису в Україні», «1924–1941. Воєнні та післявоєнні роки». Окрему главу присвячено педагогічній системі О. Кокеля, поступове формування якої, на думку дослідника, займає півстоліття (1906–1956). У підсумковій главі «Повернення» йдеться про вшанування пам'яті художника на його батьківщині та в Харкові. Книгу завершують список літератури й джерел, хронологічна таблиця «Життя й творчість О. Кокеля в датах» і списки творів митця, які зберігаються в Чуваському державному художньому музеї та в Харківському художньому музеї.

Монографія В. Васильєва не позбавлена недоліків. Найсуттєвішим із них є повна відсутність ілюстративного матеріалу, окрім портрета О. Кокеля на обкладинці – але й він є роботою харківського художника С. Бесєдіна. Таким чином, читач має складати власне уявлення про картини, які описуються та аналізуються в тексті, а це – досить непроста справа, оскільки мистецтво О. Кокеля є багатовимірне явище. У 1904–1907 рр. його «пластичний “авангард” межує з європейським фовізмом, <...> але насамперед <...> близький до російського варіанту імпресіонізму»¹, художник «засвоює (можливо, закріплює) для себе нові стильові прийоми неоімпресіонізму – дивізіонізм і пуантилізм»², але від 1907 р. – «закріплює і розвиває художні традиції та естетичні ідеали передвижництва»³. Залишається сподіватися, що ілюстрації будуть розміщені в перевиданні монографії В. Васильєва, зокрема й українською мовою.

Оксана Ламонова

¹ Васильєв В. Алексей Афанасьевич Кокель. 1880–1956. Жизнь и творчество. – Чебоксары, 2009. – С. 8.

² Там само. – С. 96.

³ Там само. – С. 9.